BOD-3
Block-1

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର
Odisha State Open University
Sambalpur

ସ୍ନାତକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

ଓଡ଼ିଆ (ସମ୍ମାନ)

ନବଚେତନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ

ନବଚେତନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଓ ନବଜାଗରଣର ଭୂମିକା

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା
Odisha State Open University, Sambalpur, Odisha
Established by an Act of Government of Odisha.

ଓଡ଼ିଆ ସ୍ନାତକ ସମ୍ମାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ - ୩
ନବଚେତନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ

ବ୍ଲକ୍
୧ ନବଚେତନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଓ ନବଜାଗରଣର ଭୂମିକା

ପ୍ରଥମ ଏକକ
ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ
ପତ୍ରପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶନ

ତୃତୀୟ ଏକକ
ମୁଦ୍ରଣଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ଚତୁର୍ଥ ଏକକ
ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନ

୪.୫ ଭାଷିକ ଏକତାର ସୂତ୍ରଧରଗଣ

ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖକ ମାଧମରେ ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବଙ୍ଗଳାଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ମାଧ୍ୟମରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଲୋପ ଆନ୍ଦୋଳନ। ଏ ସମସ୍ୟା ଥିଲା କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱରର। ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଂଜାମରେ ମଧ ଅନୁରୂପ ସମସ୍ୟା ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ତାହାଥିଲା ହିନ୍ଦୀ ଓ ତେଲଗୁଭାଷା ବିରୁଦ୍ଧରେ। ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ର, ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଏକ ମହା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଣତ କଲେ। ସେମାନଙ୍କ ମଧରେ ପ୍ରମୁଖ ହେଉଛନ୍ତି :

ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ (୧୮୨୭ - ୧୮୭୫) : ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ, ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ ଓ ଜଗମୋହନ ରାୟ କଲେକ୍ଟରିଏଟ୍‌ରେ ଚାକିରୀ କାଳରୁ ହିଁ ଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନମନା। ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କାଳରେ ଢ଼େଙ୍କାନାଳର ରାଜା ଭଗୀରଥ ମହିନ୍ଦ୍ର ବାହାଦୁର ଓ କମିଶନର ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଲାଭକରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ପ୍ରିଣ୍ଟ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ମାରକ ପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନତା ସଂପର୍କରେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବା ପାଇଁ। ଏହାଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବାର ପ୍ରଥମ ସ୍ମାରକ ପତ୍ର। ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମିତ୍ତ ଅର୍ଥସଂଗ୍ରହରେ ମଧ ସେ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ।

ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ (୧୮୩୮ – ୧୯୧୭) : ଗୌରୀଶଙ୍କର ଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ନେତା। ସେ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସାମ୍ବାଦିକ ଓ ସମ୍ପାଦକ। ତାଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ ଜୀବନର ମୁଖପତ୍ର ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାରରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭାସମିତିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଆଲୋଚନା କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ଥିଲା। ଓଡ଼ିଶାର ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ, ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ମାନକୀକରଣ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଭୂମିକା ପାଇଁ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସେ ଜଣେ ପ୍ରମୁଖ ଜନନାୟକ।

ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି (୧୮୪୩ - ୧୯୧୮) : ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି ଯଥାର୍ଥରେ ଥିଲେ ସେନାପତି। ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଭାଷା ସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନର ସେ ଥିଲେ ସୂତ୍ରଧର। ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ବୋଧଦାୟିନୀ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକା ଉତ୍କଳଦର୍ପଣ ପ୍ରଭୃତି ପତ୍ରପତ୍ରିକାର ସେ ଥିଲେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ। ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ସାହିତ୍ୟ ରଚନା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିକ କରିବା, ଜୀବନର ବ୍ରତରୂପେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ।

ମଧୁସୁଦନ ଦାସ (୧୮୩୪ ରୁ ୧୯୩୪) : ଓଡ଼ିଆ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ଥିଲା ତାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଓ ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ। ତାଙ୍କ ଜାତିପ୍ରେମସିକ୍ତ ଭାଷଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆଣିଦେଉଥିଲା ଜାତୀୟତାର ନୂତନ ଉନ୍ମାଦନା। ଓଡ଼ିଶାରେ ରେଳପଥ, ଶିକ୍ଷା, କୃଷି ଇତ୍ୟାଦିର ବିକାଶ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମୂହିକ ଉଦ୍ୟମର ବିକାଶ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ। ୧୮୮୮ରେ ବଙ୍ଗର ଲେଫଟନାଣ୍ଟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଓଡ଼ିଶା ପରିଦର୍ଶନ କାଳେରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳର ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ। ସମ୍ବଲପୁର ଭାଷା

ଆନ୍ଦୋଳନର ସେ ଥିଲେ ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥକ। ପୁଣି ୧୮୯୭ ମସିହାରେ ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ବହୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଜନୀତିଜ୍ଞଙ୍କୁ ଭେଟି ଓଡ଼ିଶାର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଜଣାଇ ଓଡ଼ିଆଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ। ଓଡ଼ିଶା ଡିଭିଜନ ଗଠନ ଓ ସେଠାରେ ପାଟଣା, କଳାହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି କରଦରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭୂମିକା ଥିଲା। ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ନେତାମାନଙ୍କ ସହ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ନିମିତ୍ତ ଆଲୋଚନା କରି ବିଫଳ ହେବାରୁ ସେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ୧୯୦୩ ମସିହାରେ। ମଧୁସୁଦନ ଦାସ ହିଁ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର।

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦେ (୧୮୫୨) : ବାଲେଶ୍ୱରର ଜମିଦାର ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ଦେ ଥିଲେ ଯଥାର୍ଥରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି। ୧୮୭୦-୭୧ ରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ହୋଇଥିବା 'ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୁହେଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ସେ ଥିଲେ ପ୍ରମୁଖ ବିରୋଧୀ। ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଂଚଳକୁ ନେଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ କରିବା, ବାଲେଶ୍ୱରରେ ନାରୀଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ, ଉତ୍କଳ ଦର୍ପଣ ଓ ନବସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରକାଶ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ସହଯୋଗ ଓ ସଦିଚ୍ଛା ରହିଥିଲା। ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ଭାରତବର୍ଷର ଇତିହାସ, ରାମାୟଣର ବିଭିନ୍ନ କାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶରେ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗ ସ୍ମରଣ ଯୋଗ୍ୟ। ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ଉତ୍କଳ ପ୍ରେସକୁ କିଣିନେଇ ଦେଜ୍ ଉତ୍କଳ ପ୍ରେସ ନାମରେ ବହୁଦିନଯାଏଁ ପରିଚାଳନା ସେ କରିଥିଲେ। ୧୯୦୨ ମସିହାରେ ଏକଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାକ୍ଷର ସମ୍ବଳିତ ସ୍ମାରକ ପତ୍ର ଲର୍ଡ କର୍ଜନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରି ଓଡ଼ିଶା ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳର ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ କରାଯାଇଥିବା ଆବେଦନର ସେ ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ଥିଲେ।

ମହନ୍ତ ବିହାରୀ ଦାସ (୧୮୬୫-୧୯୨୬) : ସମ୍ବଲପୁର ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନର ଜଣେ ପ୍ରମୁଖ ନେତା ଥିଲେ ମହନ୍ତ ବିହାରୀ ଦାସ। ବହୁ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାରକରି ନାଗପୁର ଓ ସିମଲା ଯାଇ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ ସେ ଆବେଦନ କରିଥିଲେ। ବ୍ରଜମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମଦନମୋହନ ମିଶ୍ର, ବଳଭଦ୍ର ସୁଆର ଓ ଶ୍ରୀପତି ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହ ଫ୍ରେଜର ସାହେବଙ୍କୁ ଭେଟି ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ବଲପୁର ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଜଣାଇଥିଲେ।

ଏତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ଗଂଜାମ ଉତ୍କଳ ହୀତବାହିନୀ ସଭାର ସେକ୍ରେଟେରୀ କାଟିଙ୍ଗା ରାଜା ଶ୍ରୀ ବେଙ୍କଟେଶ ବେଉ, ସମ୍ବଲପୁରର ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପୂଝାରୀ, ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ, ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ ପ୍ରମୁଖ ଜାତିପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ନିଜ ନିଜ ଶ୍ରମ ଓ ସହଯୋଗ ଦେଇ ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟତା ନିର୍ମାଣରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ। ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ନିର୍ମାଣରେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଥିଲା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାଳ। ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହୋଇ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଇଂରେଜ ଶାସନାଧୀନ ହେବା ଫଳରେ ବୃହତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା ଗଠନର ସ୍ୱପ୍ନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା। ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ମାଡ୍ରାସ ପ୍ରେସିଡେନ୍‌ସି ଓ ବଂଗ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇ ଯେଉଁ ପ୍ରଶାସନଗତ ଓ ଶିକ୍ଷାଗତ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲା ତାହାହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଂଚଳକୁ ଏକାଠି କରିବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଲା।

ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଲୋପ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରତିସ୍ପର୍ଦ୍ଧାରେ ଗଢ଼ିଉଠିଲା ଭାଷାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ନୂଆ ଏକ ଜାତିବୋଧ। ଯଥାର୍ଥରେ ସମାଲୋଚକ ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ କହିଛନ୍ତି : 'ଭାଷା- ଆନ୍ଦୋଳନ କେବଳ ଶାସକଙ୍କ ଚୈତନ୍ୟ - ଜାଗରଣର ଦ୍ୟୋତକ ନୁହେଁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ତଦାନୀନ୍ତନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନର

ପ୍ରଧାନ ହେତୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବିକାଶର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ପୃଷ୍ଠଭୂମି। ଫଳତଃ ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ମୃତ୍ୟୁର ବିକଟ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ, ଅପର ଦିଗରେ ନୂତନ ଜୀବନ - ସ୍ରୋତର ଅମୃତ ନିର୍ଝର - ଏ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଛି ଓଡ଼ିଆ-ଭାଷା-ବିଲୋପ ଆନ୍ଦୋଳନ।" (ସାମନ୍ତରାୟ : ୨୦୧୭ ପୃ -୨୫୪)

ଭାଷାକୁ ନେଇ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରିବା, ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର କରିବା, ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଓ ସଭା ସମିତି ମାଧ୍ୟମରେ ଭାଷିକ ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସଚେତନ ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ସର୍ବୋପରି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଓ ସୃଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟସୃଷ୍ଟି କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଲା। ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାଳରେ ଦେଶପ୍ରତୀ ଓ ଭାଷାପ୍ରୀତିକୁ ଯୁଗବତ୍ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାପନ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସାଧକମାନେ ସାଧନା ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ। ତେଣୁ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଜାତୀୟତା ବୋଧର ସମ୍ବଦ୍ଧୟନା ଓ ପରିଶେଷରେ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ସୃଷ୍ଟି ଏହି ତିନୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ଭାଷା ଜାଗରଣ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା।

୪.୬ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(୧) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ।

(କ) ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ର

(ଖ) କ୍ରାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ

(ଗ) ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି

(ଘ) ମଧୁସୁଦନ ଦାସ

(ଙ) ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦେ

(୨) ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ।

(କ) ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଲୋପ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ

(ଖ) ବିଭିନ୍ନ ସାରସ୍ୱତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ କିପରି ସହାୟକ ହୋଇଥିଲେ ଲେଖ ?

୪.୭ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ସାମନ୍ତରାୟ, ଡ. ନଟବର, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ, ବାଣୀ ଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର,୧୮୯୩।
- ମହାରଣା, ଡ଼କ୍ଟର ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, ୨୦୧୦
- ଦାଶ, ଡକ୍ଟର ଗଗନେନ୍ଦ୍ର ନାଥ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନ, କଟକ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର, ୧୯୯୩

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର

Odisha State Open University, Sambalpur

www.osou.ac.in
e-mail: info@osou.ac.in